

Sturm László

http://www.magyszemle.hu/szamok/1999/4/ket_elo_kotet?postaction=PrintJob

Pósfai György: Friss Cipó-történetek

Az elsőkötetes szerzőket bemutató Új Látószög sorozat legújabb, hatodik kötete igen rövid, sokszor csak fél-, de legfeljebb kétoldalas novellákat (noveletteket) tartalmaz. A legsikeresebben talán Peter Altenberg, a magyar irodalomban (természetesen Örkény mellett) Révész Béla próbálkozott hasonlóakkal, és Pósfai nevét nyugodtan emlegethetjük velük egy lapon, ha közvetlen hatásról nem is beszélhetünk. Talán az eltérő korszakokra vet elsősorban fényt, hogy a századelőn az ilyen rendkívüli tömörség főleg állapot- és hangulatrajzra tűnt alkalmasnak, Pósfai írásai viszont rendkívül cselekményesek, vagy legalábbis fordulatosak. Az elbeszélésciklus – mert erről és nem egyszerű elbeszélésgyűjteményről van szó – középpontjában három alak áll: Cipó, Márta és a mesélő. Az ő kalandjaikról, beszélgetéseikről, elmélkedéseikről szólnak az egyes történetek.

A pontos leírást a váratlan, képtelen fordulatokkal párosító elbeszélések csak igen távolról, terjedelmükkel idézik Altenberg, Révész és Örkény világát, de igen erős és közvetlen kapcsolatban állnak a mesével. A főszereplők olykor madárrá változnak (Látogatás a városban, Szép az élet), élet és halál, élet és álom között viszonylag könnyedén mozognak (A pokol kapui, Medvék és gesztenyék, Álom a magasban), sőt néha a tárgyak is megelevenednek (A karácsonycsontváz) – röviden: könnyedén túl lehet lépni a reális világ beidegződéseinek és korlátain valami titkos tudás vagy a vágyak logikája szerint.

A mesét idézi a világos, célratörő, mégis ízes nyelv és a mesei helyzetek sokasága az öregasszonnyal való találkozástól a talált sajt elosztásán át a hármasságok nagy szerepéig. A mese egy sajátos változatához, a csalimeséhez kötődik számos, látszólag sehova se jutó elbeszélése (például Az öreg molnár, a Szeptember, Az építmény leírása, Az nem én vagyok). Az író nem csak a mesei sémákat, hanem a modern világ beszédmódjait is gyakran földéli és ironizálja: a tudományos előadásmódot (Pszichofizika), a lajstromszerűséget (Leltár), a karriertörténetet (Cipó tündöklése és bukása), a kaland- és a detektívtörténetet (Kánon Mártával) stb. stb.

Nagyrészt ennek a műfaji háttérnek a sokszínűsége alakítja ki az olvasóra tett hatás kettősségét: a csodálkozás, a „frissesség és a régtől ismertség, a meghittség érzése egyszerre jelentkezik. Pósfai igen szerencsésen újítja meg az elbeszélés egyik legősibb, és mint kiderül, egyik legéletképesebb válfaját. Hagyományt folytat és újít meg („dekonstruál), ábrázol és játszik a nyelvvel, látszólagos semmiségekbe bonyolódik és esetleges példázatokig jut. Könnyedén túllép azon, hogy műve csak illusztráció legyen a korszerűségről folytatott egyre gyakrabban természetlen vitákban. (Száz provokációnál többet ér ma egy üde /több/nyári olvasmány?)

A népmese hatásával, de az írói életérzékelés egyfajta szervességgel is összefügg, hogy a történetek – amennyiben van utalás a helyszínre – szinte mindig a természetben, illetve vidéki környezetben játszódnak. Ez elsősorban a derű, az emberi lehetőségek kibontakozását elősegítő szabadság, az igazi emberi kapcsolatok, a csodák, illetve a tartalmas semmittevés világa, amely mégsem válik együgyűen idillikussá.

A város ezzel szemben – bár ritkán tűnik fel – haszonelvűséget, agresszivitást, rohanó élettempót és fenyegetettséget jelent (Látogatás a városban). A mesélőnek a társadalmi

átlagtól eltérő életmódja és világszemlélete a bűnök és az értékek szokatlan rangsorolásában is megmutatkozik (Amnesztia, Rabló hadjárat).

A két világ ellentéte csak kikövetkeztethető, semmi esetre sem szájbarágós zöld propaganda. Az elbeszéléseket a nyelviség hangsúlyozása, a szójátékok gyakori előtérbe kerülése teszi sokszor vibrálóan ironikussá, ami megóvja őket a leszűkítő értelmezéstől. A saját alkotású szavak sokasága, a szójátékok többszöri szövegszervező elvvé tétele („halvadászat – „élvehajhászat, „közönséges levelek – „ajánlott küldemények), a szóhangzás kiemelése („az agg agarat), a márkanév jelleg vagy a közhelyek felhasználása (Finom emberek) érzékelteti a vers valóságmeghatározó erejét (például a kötetben is melleleg megemlített Wittgenstein szellemében). Ám a nyelv és a valóság viszonyát nem egyértelműsíti – megint csak nem egyszerűsíti le, még a „posztmodernség kedvéért sem. (Talán így válik igazán posztmodernné.)

A nyelvi ötletek sokasága nem egy nyelvfilozófiai álláspontot demonstrál, hanem egy – ezúttal három ember közösségét kifejező – saját nyelv lehetőségét jelzi. Olyan nyelvet, amelyben nem az elidegenítő társadalmiság dominál, hanem a kisközösség bensőségessége, szabadsága, szubjektivitása.

Az üdítően változatos témájú és hangnemű írásokat összefogó talán legfontosabb szervezőerő az azonosság és különbözőzés állandóan jelenlévő témája. A szerző néha közvetlenül ír róla (ez nem mindig sikerül elég elevenen) „Van nekem életem három is, egyiket Cipóval osztom meg, másikat Mártával, a harmadikat megtartom magamnak. Ha jobban megnézzük, van az négy is: egyiket tavasszal elvetem, másikat nyáron elkalandozom, harmadikat ősszel elmélázom, negyediket télen eltüzelem., „Először el is fogott a kétség, de aztán fokozatosan kikristályosodott bennem a bizonyosság: az ott nem én vagyok! Az átváltozások gyakorisága, a nyelvi síkok összemosása azonban kevésbé közvetlenül is erőteljesen veti fel az emberek, a világok, a nyelvek lehetséges viszonyainak kérdését.

Az adottak vélt határok átjárhatóságát sugalló, központi szerepű átváltozás-téma bemutatására és az írások az idézetekből nem nyilvánvaló sokszínűségének érzékeltetésére érdemes végezetül a rövid darabok közül egyet teljes egészében idézni (Szép az élet): „Volt Mártában valami tyúkszerű. Nem, nem volt tyúkmelle, lábán se nőtt tyúkszem, és az eszére sem lehetett panasz. Hanem a járása! Ahogy előrenyújtott nyakkal szaladt, vagy – amit különösen szerettem nézni – amikor lassan, felhúzott lábát kicsit visszatartva, meggondoltan lépkedett! Meg ahogy néhány izmos rúgással felkaparta az avart, aztán kicsit hátralépve, fejét hol erre, hol arra az oldalra fordítva megszemlélte az eredményt! Ahogy a húsos gilisztákat pár ügyes csőrvágással bekebelezte! És azok a selymes fényű, rőt színű tollak, a nyak kacér csupaszsága!

Elégedetten kihúztam magam, megráztam szárnyaim, kidüllesztettem begyemet, és belekialtottam a reggelbe:

– Kukurikúúú!

– Kot-kot – szerénykedett Márta, halkán, megnyugtatóan.

(Szász Miklós György: *Az Ezüst Macska, Dunakanyar 2000, Budapest, 1997; Pósfai György: *Friss Cipó-történetek Kortárs Kiadó, Új Látószög. Budapest, 1999**)